

сценарії прояву політичних інтересів, ареною для яких є Ігри Олімпіад, що впливає на рівень міжнародної безпеки.

Джерела та література

1. IOC vote history. URL: <http://www.aldaver.com/votes.html>
2. Natan A. Sport and Politics in J. Loy and G. Kenyon (eds.). Sport, Culture and Society. New York: MacMillan, 1969. P. 204.
3. Olympic charter. URL: https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/General/EN-Olympic-Charter.pdf#_ga=1.229447708.165029295.1463838095he
4. Truman Doctrine. URL: <http://terpconnect.umd.edu/~jklumpp/ARD/Truman.pdf>
5. United states of America medals. URL: <https://www.olympic.org/united-states-of-america>
6. Дюрозель Жан-Батіст. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів: пер. Є. Марічев та ін. Київ: Основи, 1999. 903 с.
7. Круглик И. Эволюция идей олимпизма от античности до современности. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. Київ. 2018. № 4. С. 96–101.
8. Марков А. С. Эволюция международного спортивного движения: от спорта ради мира к спорту как политическому инструменту. *Вестник Московского университета*. Сер. 27: Глобалистика и геополитика. Москва: Изд-во Моск. ун-та. № 3. С. 67–75.

СЕКЦІЯ 11

МЕМОРІАЛЬНИЙ ВИМІР ІСТОРІЇ

Драчук Юлія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

РЕВОЛЮЦІЙНІ ПОДІЇ 1917–1919 РР. НА ВІННИЧЧИНІ У ЖІНОЧОМУ ФОКУСІ: СПОГАДИ МАРІЇ СОБАНСЬКОЇ

Анотація. У роботі досліджено мемуари М. Собанської, у яких віддзеркалено ставлення до подій, що сталися в її житті під час революції 1917–1921 рр.

Ключові слова: Марія Собанська, Поділля, жінка, жіноча історія, революція.

Abstract. In the article examines M. Sobanska's memoirs, which reflect the attitude to the events that took place in her life during the revolution of 1917–1921.

Keywords: Maria Sobanska, Podillya, woman, women's history, revolution.

Револуційні потрясіння початку ХХ ст., а саме Перша світова війна та Українська національна революція 1917–1921 рр., докорінно змінили політичну ситуацію на українських землях. Ці перетворення відбулися не тільки в державотворчому процесі, що вплинуло у подальшому на формування української політичної нації та усвідомлення власної державної незалежності, а й торкнулися різних сфер життя у всіх регіонах країни. У містах та містечках розвивався національний рух, створювалися та діяли українські органи влади, політичні партії та громадські інституції, відроджувалася культура тощо. Вінниччина також не була осторонь цих доленосних для українського народу подій. Саме через те, що Вінниця та її околиці стали центром революційних змін на Поділлі, буденне життя містян також зазнало кардинальних перетворень.

Зважаючи на це, метою нашого дослідження є відбиття та оцінка в спогадах М. Собанської подій, що сталися в її житті під час революції 1917–1921 рр.

Для сучасної української історичної науки ім'я Марії Собанської є маловідомим, хоча низка дослідників все ж згадують цю особистість. Варто згадати статтю О. Гайдай, де авторка аналізує спогади польських дворянок, що проживали на Поділлі. Про просвітницьку діяльність М. Собанської розповідає І. Ломако. Відзначимо дослідження О. Лабур, яка розглядає гендерну ситуацію в Україні в 1917 р. як «вікно можливостей» для жінок. Класифікація та характеристика різних видів мемуарних джерел міститься у підручнику з джерелознавства А. Макаруча [1; 4; 3; 5].

Основним джерелом для нас послужили мемуари польської поміщиці М. Собанської, що проживала на Поділлі. Як і у разі зі спогадами іншої відомої поміщиці Софії Грохольської [2], ці мемуари є чи не єдиним варіантом відомостей про жінку у відкритому доступі, тим паче перекладені українською мовою. Також важливим є те, що мемуари були написані значно пізніше зазначених подій, а саме на початку 1960-х рр., а опубліковані польською мовою – після смерті авторки, у 1973 р. Зважаючи на це, варто розуміти, що М. Собанська мала багато часу на обмірковування та редагування тексту, тому її спогади упорядковані й тематично структуровані. Можливо з огляду на це авторка основну увагу приділила саме життю до революції у маєтку своєї родини, лише побіжно згадуючи революційні перипетії.

Марія Собанська народилася в 1879 р. у П'ятничанах та була донькою Станіслава з п'ятничанської лінії знатного роду Грохольських та Ванди Замойської. У 1899 р. вона одружилася з подільським поміщиком польського походження Ієронімом Казимировичем Собанським та мала чотирьох дітей. Подружжя мало маєтки в Сумівці, Кошаринцях, Війтівці, Великій Киріївці, а потім і в Бершаді та Флоринові [4, с. 58], тому після одруження жінка переїхала до Сумівки. У П'ятничанах залишилася її матір Ванда Грохольська, яка неодноразово згадується у спогадах Софії, та брат Здіслав зі сім'єю.

Як зазначає І. Ломако, Марія Собанська була непересічною постаттю в історії Поділля, яка опинилася на перехресті цивілізацій і назавжди залишила тут свій яскравий слід [4, с. 58]. У першій чверті ХХ ст. М. Собанська була

активною громадською діячкою, що займалася просвітницькою діяльністю на подільських теренах. Її родина опікувалася не тільки економічним розвитком краю, але і створенням культурно-освітніх установ. Серед них виділяється «Товариство добродійності» у Бершаді, де Собанська була засновницею та головою. Також за участю жінки було засновано низку професійних шкіл. З 1917 р. Марія Собанська була активною учасницею просвітницького товариства «Польська Матеж Школьна» та була причетною до відкриття мережі польських шкіл на території Подільської губернії [4, с. 59].

Однак, зважаючи на бурхливий перебіг українською революції та у подальшому постійну зміну влади у місті, польські поміщики не мали змоги продовжувати займатися просвітництвом, усе більше відчуваючи негативні зміни. Про ці революційні катаклізми та перипетії свого життя у ті складні часи Собанська частково згадувала у своїх мемуарах.

Як і сім'я Софії Грохольської, родина Марії Собанської теж зазнала пограбування та знищення власного маєтку у січні 1918 р., про що вона згадує так: «У Вінниці ситуація дуже загострилася через збунтовані військові частини, які через неї проходили, з ними об'єднувалися селяни, щоб грабувати й нищити все, що потрапляло їм до рук... Попри перестороги моя мама не хотіла виїжджати (з маєтку). Врешті одного дня їй вдалося з сестрою відправити до міста, а вже ввечері селяни увірвалися на подвір'я і до палацу, знищуючи з запалом абсолютно все» [6, с. 248]. Варто зауважити, що погроми маєтків у Стрижавці та П'ятничанах відбулися майже одночасно: у період встановлення влади більшовиків у регіоні.

Після переїзду до Вінниці Марія Собанська детально описує постійну зміну влади, частково виражаючи власне ставлення до цього: «Пізніше почалися обстріли міста, яке переходило з рук в руки сил, які були не дуже окреслені та швидко змінювали одна одну. Часом тут були війська і влада законного уряду, які за появи ворожих загонів щезали, залишаючи місто на поталу наступникам. Засипали ми під рукою керенщини, а прокидалися під владою якоїсь там «республіки», яка по кількох тижнях, відстрілювалася від банди, що називала себе „Вільною Україною”» [6, с. 230]. Тобто бачимо трагічно-негативне переживання революційних змін.

Однак, незважаючи на напружену ситуацію та власне скрутне становище, Марія Собанська опікувалася дитячим притулком, як і у дореволюційні часи: «Я була, власне у притулку, коли кілька солдатів у повному спорядженні вдерлися до нашого будинку, грізно вимахуючи перед нашими носами револьверами... Я їх заспокоїла, показуючи порожню комору і казанки...» [6, с. 230–231].

Вона також відвідувала політично-народні зібрання у місті, цікавлячись ідеями нової влади: «Ми увійшли до зали, забитої селянами, євреями й солдатами. Неможливо описати спеку й задуху, що панувала в залі... Якийсь моряк пояснював щось російською про чорноробів, буржуїв і кровопивць, а присутні щохвилини перебивали промову вигуками: «Далой! На погібель їх!». Цієї миті з глибини зали вирвався голос, що запитав русинською, хто є буржуєм і як його розпізнати. Трибун, не дуже красномовний, замислився, почухав голови і врешті прорік: „Буржуй – це

кровопивця...Це багач, що сидить на землі, а інші за нього працюють» [6, с. 231]. На таких зібраннях більшовики цілеспрямовано підбурювали, передусім, селян проти великих землевласників. Врешті-решт авторкою було зроблено висновок: «Ми завчасно знали, як звучатиме та порожня балаканина, зазвичай геть беззмістовна, отож малоцікава для нас, то ми дали спокій тим політичним студіям більшовицьких звичаїв» [6, с. 232].

Жінка також описує життя міста за часів австро-німецьких військ, яких, до речі, називає одвічними, ненависними ворогами: «Німці і австрійці поділили Вінницю на дві частини. Німці зберегли за собою вокзал та залізничні магазини, а також військові склади. Австрійцям залишилася гірша частка: мирне місто, збурене революційними заколотами [6, с. 236–237].

Але, незважаючи на нібито налагодження мирного життя з приходом німців та австрійців, ситуація у Вінниці тільки погіршувалася. Все більше поляків виїздили з Поділля, що змушена була зробити і родина Собанських. Цей від'їзд, який Марія називає «вигнанням», описаний надзвичайно емоційно та драматично: «Я повернулася до річки. Мій погляд біг з течією Бугу до того, що я любила. Прощай, краю моєї молодості. Ти моя справжня вітчизна» [6, с. 242]. Ще трагічнішим є те, що не усі члени родини змогли виїхати, адже восени 1919 р. більшовики розстріляли Ієроніма Собанського та сина Павла.

Отож, якщо для деяких жінок українська революція 1917–1921 рр. стала, за визначенням О. Лабур, «вікном можливостей», коли вони отримали змогу змінити рід діяльності, опанувавши нові професії та у подальшому побудувавши власну кар'єру [3], то для інших, передусім польських дворянок, цей час став їхньою особистою катастрофою, коли усе звичне життя зруйнувалося, та вони повинні були тікати, залишаючи свій будинок та сім'ю.

Можна зробити висновок, що спогади Марії Собанської дають змогу поглянути на події 1917–1919 рр. з позиції тих, для кого «вікно можливостей» зачинилося, залишивши їх у відчаї нової реальності. Такі жінки намагалися зберегти своє життя у надзвичайно непрості часи, водночас переживаючи власну трагедію, руйнування свого життєвого світу.

Джерела та література

1. Гайдай О. У сутінках зникаючого світу: родинні спогади про долю поляків на Поділлі у 1917–1919. *Україна Модерна*. 2019. URL: <https://uamoderna.com/md/haidai-family-memories>

2. Грохольська Болючі спогади, 1917–1919: укр. мовою пер. А. Белінський. Вінниця: Твори, 2018. 192 с.

3. Лабур О. В. «Вікно можливостей?»: гендерна ситуація на хвилі революційної політики з Лютого 1917 року в Україні. *Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*. *Сторінки історії*. 2019. Вип. 40. С. 42–58.

4. Ломако Л. І. Просвітницька діяльність Марії Собанської на Поділлі у 1905–1919 рр. *Доля поляків і доля вітчизни: погляд крізь століття. Мовно-історичний портрет польської спільноти на Поділлі: зб. наук. пр. міжнар.*

міждисциплінарної наук.-практ. краєзнав. конф., 21 лист. 2019 р., м. Вінниця / наук. і відп. ред. А. Загнітко. Вінниця, 2019. С. 57–61.

5. Макарчук С. А. Писемні джерела з історії України: курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 351 с.

6. Собанська М. Мої спогади. *Вінниця у спогадах. Т. II: Початок ХХ ст. – 1920 р.* Вінниця: Вінницька обласна друкарня, 2018. С. 222–249.

Ткач Олена

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ОБРАЗ ІДЕАЛЬНОЇ ЖІНКИ В СУСПІЛЬНІЙ УЯВІ УКРАЇНЦІВ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Анотація. У дослідженні розглядаються уявлення українців про те, якою мала бути ідеальна жінка ХVІІІ–ХІХ ст. Визначено, що бути «доброю жінкою» означало вийти заміж в юному віці, народити дітей, вміло вести домашнє господарство, піклуватися про чоловіка. І водночас суспільство не передбачало соціального простору для самореалізації поза межами родини.

Ключові слова: жінка, традиційна культура, шлюб.

Abstract. This study examines the ideas of Ukrainians about what should be the ideal woman in the eighteenth and nineteenth centuries. It is determined that to be a «good woman» meant to get married at a young age, to have children, to be able to run a household, to take care of a man. At the same time, society did not provide a social space for self-realization outside the family.

Keywords: woman, traditional culture, marriage.

Соціальне становище жінки більшою мірою за юридичне право визначало звичаєве, що відповідало традиційному світогляду тогочасного українського суспільства. Існувала чітко унормована гендерна програма для чоловіків та жінок, що реалізовувалася в колі родини. Усталений сценарій життя складався із народження, укладання шлюбу, народження дітей, смерті. Незважаючи на соціальні, регіональні особливості, така модель демографічної поведінки була характерною для всіх соціальних станів досліджуваного періоду та вважалася «нормою». Практична регуляція становища жінки здійснювалася через функціонування звичаїв та обрядів, що загалом забезпечували суспільну гармонію та порядок.

Сім'я в Україні залишалася патріархальною, але дослідники традиційної української сім'ї часто вказували на таку особливість, як демократизм. Наприклад, Іван Франко писав, що українці обходяться зі своїми жінками далеко лагідніше, гуманніше й свободніше, аніж їхні сусіди. У родині ж жінка займає дуже поважне й почесне становище [11, с. 210].

Головою сім'ї мав бути чоловік, якому жінка зобов'язана була бути вірною і слухняною, в усьому покірною. Роль дружини, матері, господині будинку вважалася дуже почесною. Українські селяни зводили жіночі обов'язки до народження й виховання дітей, до звичайних обтяжливих домашніх робіт (прання, варіння й випікання їжі, носіння води, білення хати), а також до